

УДК 94: 908] : [929: 7.071.2] (477.62) “19”

МИКОЛА ОЛІМПІЙОВИЧ ГРИЦЕНКО (17.07.1912–8.12.1979): ДО БІОГРАФІЇ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО АКТОРА

Литвиненко Роман

Нарис присвячено деяким аспектам біографії видатного українського актора театру і кіно Миколи Олімпійовича Гриценка, який народився, провів своє дитинство і молодість в Донбасі. До написання його спонукали розтиражовані в друкованих виданнях та інтернет-ресурсах помилки у біографічних відомостях як про самого Миколу Гриценка, так і членів його родини. Тому автор поставив за мету своєї наукової розвідки виправлення, уточнення й доповнення біографічних фактів щодо Миколи Гриценка і, побіжно, членів його родини, які припадають на донбаський період їхнього життя. Завдяки залученим архівним документам, мемуарним і деяким іншим джерелам, встановлено достеменну дату народження Миколи Гриценка – 17 (4) липня 1912 р., село Ясинувате Бахмутського повіту Катеринославської губернії. Також виправлено помилкову дату народження його сестри Лілії Гриценко, яка насправді народилася 16 (3) листопада 1917 р. в селищі Горлівка Бахмутського повіту, а її справжнє ім'я – Лідія. Виявлено маловідомі факти щодо батьків майбутніх акторів. Батько Олімпій Іванович Гриценко, 1882 р. народження, походить з козацького роду, який протягом XVIII–XX ст. проживав у селі Перегонівка Кобеляцького повіту Полтавської губернії. Мати Фаїна Василівна, за наявними даними, народилася 1883 р. в Горлівці. Встановлено, що її справжнє ім'я – Феодосія.

Микола Гриценко навчався у початковій школі № 1 в Ясинуватій (1919–1926), потім у Дніпропетровському технікумі залізничного транспорту (1927–1931). Після навчання він спочатку працював на залізничних станціях Мушкетове і Ясинувата (1931–1932). Коли родина переїхала до Макіївки, Микола Гриценко працював конструктором на металургійному заводі «Сталь» і одночасно вчився на музично-драматичному робочому факультеті (1932–1934). Згодом він полишає Донбас і вступає до Київського драматичного технікуму при музично-драматичному інституті імені Миколи Лисенка. Авторіві вдалося встановити, що внаслідок політичних переслідувань Олімпій Іванович Гриценко мусив покинути родину і потрапив на Урал, де працював на Станкобудівельному заводі № 78 до 1938 р., коли його звинуватили в антирадянській діяльності, заарештували і розстріляли. Фаїна Василівна і Лілія Олімпіївна близько 1935–1936 р. переїхали до Москви, куди децю раніше прибув з Києва Микола Гриценко.

Ключові слова: *Гриценко Микола Олімпійович, актор, біографія, Донбас, Горлівка, Макіївка, Мушкетове, Ясинувата.*

Донбас подарував українському та світовому акторському мистецтву сузір'я славетних імен. Серед них особливе місце посідає видатний актор театру і кіно, народний артист СРСР (1964) Микола Олімпійович Гриценко, який втілював свій талант у багатьох яскравих, різнобічних і характерних ролях. Чого варті в цій галереї образів, скажімо, герої Вадима Рощина в «Ходіння по муках» (1959), Олексія Кареніна в «Анні Кареніній» (1967), Василя Мироновича у «Веселих Жабокричах» (1971), Миколи Татарінова у «Двох капітанах» (1976) чи навіть епізодичного генерала в потягу з «Сімнадцяти митей весни» (1973) (рис. 1)!

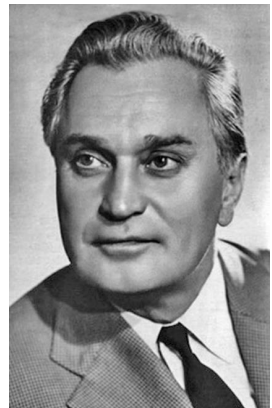

Рис. 1 – Микола Олімпійович Гриценко в кіноролях: 1 – Олексій Олександрович Каренін, «Анна Кареніна» (1967); 2 – німецький генерал у поїзді, «Сімнадцять митей весни» (1973); 3 – Микола Антонович Татаринів, «Два капітани» (1976); 4 – Вадим Петрович Рошин, «Ходіння по муках» (1959); 5 – старшина Василь Миронович, «Веселі Жабокричі» (1971); 6 – Вікентій Павлович Сперанський, «Ад'ютант його вельможності» (1969)

Миколі Гриценку присвячено серію нарисів у періодичних і тематичних виданнях про театр і кіно, його персоналії можна знайти у багатьох довідково-енциклопедичних виданнях різних країн. До 100-річчя актора побачили світ дві книги, одна з яких написана колегами по Вахтангівському театру [1], а друга підготовлена музейними співробітниками з його малої батьківщини [16]. Під час краєзнавчих розвідок нашу увагу в цьому масиві публікацій привернула та обставина, що деяка інформація з них, зокрема біографічного характеру, не відповідає історичній істині або є неточною. Саме це спонукувало автора підготу-

вати невеличкий нарис, присвячений окремим аспектам та епізодам біографії нашого славетного земляка в частині його донбаського періоду, який припадає на період дитинства, юнацтва і молодості.

Микола Гриценко народився в селі Ясинувата Бахмутського повіту Катеринославської губернії. Дата народження майбутнього актора заслуговує на окрему увагу. Майже всі джерела інформації, починаючи від друкованих видань і завершуючи інтернет-ресурсами, зазначають як дату народження Миколи Гриценка 11 (24) липня 1912 р. [5, 178; 6, 188; 7; 8, 212; 9; 10 та ін.]. Як нещодавно з'ясувалося, ця дата не відповідає реальній. Нами це виявлено самостійно і незалежно в результаті роботи з архівними джерелами. І лише згодом ми дісталися до видання, підготовленого співробітницею Ясинуватського музею Ларисою Іщенко, в якому вперше указано правильну дату народження майбутнього актора [16, 11–12]. Отже, у першій частині метричної книги Миколаївської церкви Катеринославської духовної консисторії села Ясинувата запис за № 89 засвідчує, що Микола Гриценко народився 4 липня і був хрещений 8 липня 1912 р. (рис. 2) [14, 53 зв–54]. Переведення цієї дати з юліанського на сучасний григоріанський календар дає 17 липня 1912 р. Саме 4 (17) липня 1912 р., як дату народження Миколи Олімпійовича Гриценка, ми нещодавно вписали на відповідній сторінці української Вікіпедії [7], решта подібних ресурсів очікують на правку.

ІСТОРИЧЕСКОЙ КНИГИ НА 1912 г.				Имена родившихся	Знание, имя, отчество и фамилия родителей, какого исповедания
Счетъ родившихся		Мѣсяцъ и день			
Мужскаго пола	Женскаго пола	Рожденія	Крещенія		
89.	—	4.	8.	Уликовичъ	Полтавской губернии, Подольскаго уѣзда, Соколовской волости, деревни Терелоговки крестьянинъ Антоній Ивановичъ Гриценко и законная жена его Александръ Васильева; оба православныя. Семейство Александръ Осиповъ Осиповъ Теофановичъ Михаилъ Петровичъ

Рис. 2 – Запис з метричної книги про народження Миколи Гриценка [14, арк. 53 зв]

Виявлена помилка спричинила аналогічну перевірку стосовно рідної сестри Миколи Гриценка – Лілії Олімпіївни Гриценко, також відомої актриси театру і кіно, оперної співачки. Яким же було наше здивування, коли у неї ми також виявили помилкову дату народження, поширену у різних джерелах інформації: 11 (24) грудня 1917 р. [3; 4]. Крім того, виявилось, що в метричному записі значиться інше ім'я дівчини. Отже, у першій частині метричної книги Миколаївської церкви селища Горлівка запис за № 251 засвідчує, що у подружжя Гриценків народилася 3 листопада (хрещена 26 листопада) 1917 р. дочка Лідія (рис. 3) [13, 108 зв–109].

МЕТРИЧЕСКОЇ КНИГИ № 19					
Счета родившихся		Місяця и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, какового вѣроисповѣданія
Мужеска пола	Женска пола	Рождения	Хрещенія		
		Новадобр			
	251	3	26	Лідія Наша Лідія	Полтавської губ. Ковалівського уѣзда. Соколовської вол. Лідії Івановни Гриценко и законныя ея жена Катерина Васильевна, оба православныя Дяди: М. Яковлев Иванович Дяди: М. Яковлев Иванович

Рис. 3 – Запис з метричних книги про народження Лідії Гриценко [13, арк. 108зв]

Наразі важко пояснити причину та витоки цих розтиражованих помилок у датах народження М. О. Гриценка і Л. О. Гриценко. Вважати їх технічними, викликаними, скажімо, перекладанням дат зі старого на новий стиль, немає підстав, адже реальні дати від помилкових відокремлює в першому випадку 7 днів, а в другому – 38 днів, але ж ніяк не 13, які є розбігом між юліанським та григоріанським календарями для ХХ ст. Впадає в око одноманітна форма обох помилок – 11 (24) число місяця. Цей факт не розкриває природу власне помилок, але натякає на єдине джерело їхнього походження, що залишається для нас невідомим.

Метричні книги також надають деяку інформацію про батьків Миколи і Лілії. Батька, Олімпія Івановича Гриценка, записано як селянина «деревні» Перегонівки Сокольської волості Кобеляцького повіту Полтавської губернії [13, 108 зв;

14, 53 зв]. Народився Олімпій Гриценко 1882 р. Походить він з розгалуженого козацького роду, який, разом з кількома іншими, в першій чверті XVIII ст. заснували село Перегонівку в пониззі річки Ворскла. В подальшому воно так і зберігало статус козацького селища [20, 81, № 1681]. Коли і за яких обставин Олімпій Іванович потрапив на Донбас, залишається невідомим. Маючи незавершену середню освіту, він працював переписувачем вагонів на залізничній станції Ясинувата.

Дружина Олімпія Івановича, мати Миколи й Лілії Гриценків, народилася 1893 р. В одній зі згаданих метрик дітей вона записана як Феодосія Василівна [14, 53 зв], а в іншій – Феонія Василівна [13, 108 зв]. Правильне ім'я – Феодосія, воно і значилося в паспорті. Однак у житті маму Миколи Гриценка всі називали Фаїною Василівною. Вочевидь, таке фривольне ставлення Фаїни / Феонії [Феодосії] Василівни до свого імені позначилося і на імені доньки, яку, замість офіційного варіанта Лідія, по життю називали Лілією. У згадуваній вище збірці Феодосію Василівну подано як прибулу на Донбас разом з чоловіком з полтавського села Перегонівки [16, 11]. Вважаємо цей висновок дещо поспішним, адже він не ґрунтується на документальних джерелах, а є лише припущенням. Показово, що й самі мешканці Перегонівки засвідчують місцеве коріння лише Олімпія Івановича Гриценка, пригадуючи його неодноразові приїзди до села разом з дітьми Миколою та Лілією [17]. Ми ж звернемо увагу на спогади актриси Юлії Костянтинівни Борисової, згідно з якими Фаїна [Феодосія] Василівна народилася у Горлівці [18]. На це натякає і один непрямий факт, який наведемо зараз.

Отже, дитинство Миколи Гриценка почалося в Ясинуватій. Щоправда в бурхливий період революційних подій 1917 р. родина на деякий час переїхала до Горлівки, вірогідно до родичів Феодосії Василівни, де восени й народилася менша сестра Миколи – Лілія. Згодом вони знову повернулися до Ясинуватої. Жили Гриценки в будинку № 137 по вул. Октябрській, на якому 2012 р. відкрили меморіальну дошку (рис. 4).

Микола Гриценко, а потім і його сестра, навчався у школі № 1. Крім того, хлопець навчався гри на скрипці у місцевому музичному училищі, за підтримки

Рис. 4 – Меморіальна дошка на будинку, в якому жила родина Гриценків (м. Ясинувата Донецької обл., вул. Октябрська, будинок № 137)

матері захоплювався самодіяльним театром. Проте, через ставлення батька до мистецтва як несерйозного і непевного роду діяльності, Микола мусив обирати практичну професію. Закінчивши 7 класів ясинуватської початкової школи (1926 р.), Микола Гриценко вступив на будівельне відділення Дніпропетровського політехнікуму залізничного транспорту, де і навчався протягом 1927–1931 рр. Повернувшись на батьківщину, дипломований спеціаліст спочатку (1931–1932) працював техніком-десятиником по будівлям і спорудам 2-ї дистанції залізничної станції Мушкетове (наразі в м. Донецьк), а потім – техніком-наглядачем на станції Ясинувата (рис. 5).

1

2

Рис. 5 – Залізничні станції, на яких працював Микола Олімпійович Гриценко:
1 – Мушкетове; 2 – Ясинувата

Невдовзі родина Гриценків перебралася до сусідньої Макіївки, де Микола Олімпійович влаштувався на роботу конструктором технічного відділу металургійного заводу «Сталь». Щоби якось скрасити нудну професію і повсякденність, він одночасно навчався на музично-драматичному робфаці (1932–1934). Остаточо усвідомивши, що технічна професія не є його покликанням, 1934 р. Микола Олімпійович Гриценко їде до Києва і вступає до Київського драматичного технікуму при музично-драматичному інституті імені Миколи Лисенка, тим самим присвятивши своє подальше життя професійному театрові та кіно, де його талант і майстерність знайшли яскраву реалізацію і загальне визнання. Власне цими подіями і завершився донбаський період життя видатного українського актора.

Оскільки ж родина Гриценків ще деякий час продовжувала жити в Донбасі, варто простежити цей період їхнього життя до кінця. Втім, саме він чи не найменше забезпечений надійними документальними даними. Після переїзду до Макіївки, за однією інформацією, Олімпій Іванович Гриценко працював начальником транспортного підрозділу заводу «Сталь». В одному нарисі повідомляється, що в ці роки починається важкий період у житті Олімпія Івановича, який завершився безпідставними звинуваченнями по виконанню службових обов'язків і від'їздом на народне будівництво «Балхашбуд», з мовчазної згоди дружини [15]. В іншій статті зазначається, що останні документальні відомості про О. І. Гриценка містяться у довідці (23.11.1932 р.) Макіївської агломераційної фабрики, де він працював завідувачем транспортним відділом, а у спогадах близьких до родини людей згадується про арешт Олімпія Івановича [16, 16].

Ця довідка виявилася не останнім документом. Нам вдалося встановити, що Олімпій Іванович Гриценко після того, як полишив Макіївку (обставини так і залишаються невідомими), а відбулося це, за нашими підрахунками, близько 1935–1936 рр., працював у Челябінську на Станкобудівельному заводі № 78 імені Серго Орджонікідзе начальником транспортного відділення. І саме тут, 5 квітня 1938 р. його було заарештовано за «антирадянську діяльність». Звинувачення було висунуте за трьома статтями КК РРФСР: 58-6 (шпигунство), 58-9 (терористична діяльність), 58-11 (організація контрреволюційної діяльності). Після піврічного перебування в ув'язненні, 5 жовтня 1938 р. О. І. Гриценка було засуджено Трійкою УНКВС по Челябінській області до вищої міри покарання і того ж дня розстріляно. Майже двадцять років потому, 4 червня 1957 р., Олімпія Івановича було реабілітовано [2; 11; 12]. Перша дружина Миколи Олімпійовича, актриса Ірина Буніна, розповідала, що про сам факт репресії родина знала [19, 93]. А чи відомі їй були деталі всіх цих трагічних обставин і подій – невідомо. Найімовірніше – ні. На це натякає і той факт, що коли у 2000-х рр. було направлено запит до Служби безпеки України щодо долі Олімпія Івановича Гриценка, офі-

цінна відповідь повідомляла, що ця людина у списках не значиться [19, 93]. Від себе додаю, що немає інформації про нього і в довідниках «Реабілітовані історією» по Донецькій та Полтавській областях. Лише тепер стає зрозумілим, що шукати треба було не в Україні, а за Уралом в Російській Федерації, куди запроторили і де знищили одного з мільйонів безвинних українців.

Вочевидь, що Феодосія / Фаїна Василівна Гриценко з донькою Лілією, опинившись удвох після від'їзду спочатку Миколи Олімпійовича, а потім Олімпія Івановича, надовго в Макіївці не залишилися. Після успішних дебютів на Все-союзній олімпіаді з художньої самодіяльності у Сталіному та Дніпропетровську, близько 1936 р. Лілію Олімпіївну запросили до оперної студії при Большому театрові, й вони з матір'ю переїхали до Москви, куди незадовго до цього прибув з Києва і Микола Олімпійович Гриценко.

Завершуючи цей нарис, висловимо сподівання на те, що виявлені нами факти будуть враховані як під час укладання біографічних матеріалів про Миколу Олімпійовича Гриценка та членів його родини, так і в історико-красознавчих розвідках.

Abstract

The essay is dedicated to some aspects of the biography of the prominent Ukrainian actor of theater and cinema Mykola Grytsenko, who was born, spent his childhood and youth in Donbas. His writing was prompted by errors in the biographical information of Mykola Hrytsenko and his family, distributed in print and online resources. Therefore, the author aimed to correct, clarify and supplement the biographical facts about Mykola Grytsenko and, incidentally, his family members, who belong to the Donbas period of their lives. Due to the archival documents, memoirs and some other sources involved, the exact date of birth of Mykola Grytsenko was established – July 17 (4) 1912, the village of Yasynuvate, Bakhmut county, Katerynoslav province. The birth date of Mykola's sister, Lilia Grytsenko, who was born on November 16 (3) 1917 in Gorlovka, Bakhmut County, was also corrected. Her real name is Lydia, not Lydia. We have found little known facts about the parents of future actors. Mykola's father, Olimpiy Grytsenko, was born in 1882 and comes from a Cossack family who lived for 18–20 centuries in Perehonivka village, Kobelyatsky county, Poltava province. Mykola's mother, Faina Vasyilivna, was born in Gorlovka in 1883. It is established that her real name was Theodosia.

Mykola Grytsenko attended elementary school No. 1 in Yasynuvata (1919–1926), then at the Dnepropetrovsk technical school of railway transport (1927–1931). After his studies, he first worked at the Mushketove and Yasynuvata railway stations (1931–1932). When the family moved to Makiivka, Mykola Grytsenko worked as a designer at the Steel Plant and at the same time studied at the Music and Drama Workers Department (1932–1934). He subsequently left the Donbas and entered the Kyiv Drama College at the Mykola Lysenko Music and Drama Institute. The author was able to establish that as a result of political persecution, Olimpiy Grytsenko had to leave the family and ended up in the Urals, where he worked at the Machine-Building Plant No. 78 until 1938, when he was accused of anti-Soviet activity, arrested and shot. Mother Faina Vasyilivna and sister Lilia about 1935–1936 moved to Moscow, where a little earlier arrived from Kiev Mykola Grytsenko.

Keywords: Mykola Grytsenko, actor, biography, Donbas, Horlivka, Makiivka, Mushketove, Yasynuvata.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вахтанговец, Николай Гриценко: сб. статей. Москва: Театралис, 2011. 224 с.
2. Главное управление «Объединенный архив Челябинской области». Ф. Р-467, оп. 3, д. 6999.
3. Гриценко Лилия Олимпиевна. *Кино: Энциклопедический словарь* / гл. ред. С. И. Юткевич; редкол.: Ю. С. Афанасьев, В. Е. Баскаков, И. В. Вайсфельд и др. Москва: Сов. энциклопедия, 1987. С. 105.
4. Гриценко, Лилия Олимпиевна. *Википедия*. URL:https://ru.wikipedia.org/wiki/Гриценко,_Лилия_Олимпиевна
5. Гриценко Микола Олімпійович. *Мистецтво України: Біографічний довідник* / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський; за ред. А. В. Кудрицького. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с.
6. Гриценко Микола Олімпійович. *Митці України: Енциклопедичний довідник* / упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза; за ред. А. В. Кудрицького. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. 848 с.
7. Гриценко Микола Олімпійович. *Вікіпедія*. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Гриценко_Микола_Олімпійович
8. Гриценко Николай Олимпиевич. *Всемирный биографический энциклопедический словарь* / редкол.: В. И. Бородулин, Н. М. Кузнецов, Н. М. Ланда и др.; гл. ред. А. П. Горкин. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. 926 с.
9. Гриценко Николай Олимпиевич. *Кино: Энциклопедический словарь* / гл. ред. С. И. Юткевич; редкол.: Ю. С. Афанасьев, В. Е. Баскаков, И. В. Вайсфельд и др. Москва: Сов. энциклопедия, 1987. С. 105.
10. Гриценко, Николай Олимпиевич. *Википедия*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Гриценко,_Николай_Олимпиевич
11. Гриценко Олимпий Иванович. *Бессмертный барак. Единая база данных жертв репрессий в СССР. Книга Памяти жертв политической репрессий в Челябинской области*. URL: <https://bessmertnybarak.ru/books/person/283534/>
12. Гриценко Олимпий Иванович. *Открытый список*. URL:[https://ru.openlist.wiki/Гриценко_Олимпий_Иванович_\(1882\)](https://ru.openlist.wiki/Гриценко_Олимпий_Иванович_(1882))
13. Метрическая книга Николаевской церкви Екатеринославской духовной консистории поселка Горловка Бахмутского уезда Екатеринославской губернии для записи родившихся, бракосочетавшихся и умерших на 1917 год. ДАДО. Ф. 374, оп. 1, сп. 19.
14. Метрическая книга Николаевской церкви Екатеринославской духовной консистории села Ясиноватого Бахмутского уезда Екатеринославской губернии для записи родившихся, бракосочетавшихся и умерших на 1912 год. ДАДО. Ф. 251, оп. 1, сп. 14.

15. Николай Гриценко – самый известный ясиноватец. URL: <https://yasispol-kom.ru/novye-stranichki-iz-zhizni-aktera/>
16. Николай Гриценко: театр в театре: сб. воспоминаний и биограф. материалов / Е. Семёнова, Л. Максакова и др.; сост. Лариса Ищенко. Донецк: Юго-Восток, 2012. 187 с.
17. Перегонівка (Кобеляцький район). *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Перегонівка_\(Кобеляцький_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Перегонівка_(Кобеляцький_район))
18. Признание в любви: Юлия Борисова: мемуары. *Поюровский Б. М. Что осталось на трубе...: Хроника театральной жизни второй половины XX века*. Москва: Центрполиграф, 2000. С. 27–29.
19. Семенова Е. Николай Гриценко. Загадка гения. *Николай Гриценко: театр в театре*. Донецк: Юго-Восток, 2012. С. 23–122.
20. Списки населенных мест Российской империи, составленные и издаваемые Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел: [По сведениям 1859]. [Вып.] XXXIII: Полтавская губерния / обраб. Н. Штиглицом. Санкт-Петербург: изд. Центр. стат. ком. Мин. внутр. дел, 1862. 262 с.

References

1. Vahtangovets. Nikolay Gritsenko (2011) Sb. statey. Moskva: Teatralis.
2. Главное управление «Об'єдинений архів Челябінської області» [*General Directorate "Joint Archive of the Chelyabinsk Region"*]. F. R-467, оп. 3, д. 6999.
3. Gritsenko Liliya Olimpievna (1987) *Kino: Entsiklopedicheskiy slovar* / Gl. red. S. I. Yutkevich; Redkol.: Yu. S. Afanasev, V. E. Baskakov, I. V. Vaysfeld i dr. Moskva: Sov. entsiklopediya.
4. Gritsenko, Liliya Olimpievna. *Vikipediya*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Гриценко,_Лилия_Олимпиевна
5. Hrytsenko Mykola Olimpiiovych (1997). *Mystetstvo Ukrainy: Biografichniy dovidnyk* / uporiad.: A. V. Kudrytskyi, M. H. Labinskyi; za red. A. V. Kudrytskoho. Kyiv: «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana.
6. Hrytsenko Mykola Olimpiiovych (1992). *Mytsi Ukrainy: Entsyklopedychnyi dovidnyk* / uporiad.: M. H. Labinskyi, V. S. Murza; za red. A. V. Kudrytskoho. Kyiv: «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana.
7. Hrytsenko Mykola Olimpiiovych. *Vikipediya*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гриценко_Микола_Олімпійович
8. Gritsenko Nikolay Olimpievich (1998). *Vsemirnyiy biograficheskiy entsiklopedicheskiy slovar* / Redkol.: V. I. Borodulin, N. M. Kuznetsov, N. M. Landa i dr.; Gl. red. A. P. Gorkin. Moskva: Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya.

9. Gritsenko Nikolay Olimpievich (1987). *Kino: Entsiklopedicheskiy slovar* / Gl. red. S. I. Yutkevich; Redkol.: Yu. S. Afanasev, V. E. Baskakov, I. V. Vaysfeld i dr. Moskva: Sov. entsiklopediya.
10. Gritsenko, Nikolay Olimpievich. *Vikipediya*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Гриценко,_Николай_Олимпиевич
11. Gritsenko Olimpiy Ivanovich. *Bessmertnyy barak. Edinaya baza dannyih zhertv repressiy v SSSR. Kniga Pamyati zhertv politicheskoy repressiy v Chelyabinskoy oblasti*. URL: <https://bessmertnybarak.ru/books/person/283534/>
12. Gritsenko Olimpiy Ivanovich. *Otkryitiy spisok*. URL: [https://ru.openlist.wiki/Гриценко_Олимпий_Иванович_\(1882\)](https://ru.openlist.wiki/Гриценко_Олимпий_Иванович_(1882))
13. *Metricheskaya kniga Nikolaevskoy tserkvi Ekaterinoslavskoy duhovnoy konsistorii poselka Gorlovka Bahmutskogo uезда Ekaterinoslavskoy gubernii dlya zapisi rodivshihsy, brakosochetavshihsy i umershih na 1917 god. [The metric book of the St. Nicholas Church of the Ekaterinoslav spiritual consistory of the Gorlovka village, Bakhmut district of the Ekaterinoslav province for recording born, married and dead for 1917] DADO. F. 374, op. 1, sp. 19.*
14. *Metricheskaya kniga Nikolaevskoy tserkvi Ekaterinoslavskoy duhovnoy konsistorii sela Yasinovatogo Bahmutskogo uезда Ekaterinoslavskoy gubernii dlya zapisi rodivshihsy, brakosochetavshihsy i umershih na 1912 god [The metric book of the St. Nicholas Church of the Ekaterinoslav spiritual consistory of the Yasinovata village, Bakhmut district of the Yekaterinoslav province for recording born, married and deceased for 1912]. DADO. F. 251, op. 1, sp. 14.*
15. Nikolay Gritsenko – samyy izvestnyy yasinovatets [*Nikolay Gritsenko – the most famous resident of the Yasinovataya city*]. URL: <https://yasispolkom.ru/novye-stranichki-iz-zhizni-aktera/>
16. Nikolay Gritsenko: teatr v teatre: sb. vospominaniy i biogr. materialov (2012) [*Nikolai Gritsenko: theater in the theater: a collection of memoirs and biographical materials*] / E. SemYonova, L. Maksakova i dr.; sost. Larisa Ischenko. Donetsk: Yugo-Vostok.
17. Perehonivka (Kobeliatskiy raion). *Vikipediia*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Perehonivka_\(Kobeliatskiy_raion\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Perehonivka_(Kobeliatskiy_raion))
18. Priznanie v lyubvi: Yuliya Borisova: memuary (2000) [*Declaration of love: Julia Borisova: memoirs*]. Poyurovskiy B. M. *Chto ostalos' na trube...: Hronika teatral'noj zhizni vtoroj poloviny HKH veka*. Moskva: Centrpolingraf, 27–29.
19. Semenova, E. (2012) Nikolay Gritsenko. Zagadka geniya [*Nikolay Gritsenko. The mystery of genius*]. Nikolay Gritsenko: teatr v teatre. Donetsk: Yugo-Vostok, 23–122.

20. Spiski naselennyih mest Rossiyskoy imperii, sostavlenyie i izdavaemyie Tsentralnyim statisticheskim komitetom Ministerstva vnutrennih del (1862) [*Lists of settlements of the Russian Empire, compiled and published by the Central Statistical Committee of the Ministry of the Interior: [According to 1859]. XXXIII: Poltava Province*]: [Po svedeniyam 1859]. [Vyp.] XXXIII: Poltavskaya guberniya / Obrab. N. Shtiglitsom. Sankt-Peterburg: izd. Tsent. stat. kom. Min. vnutr. del.

УДК 93:327.82+94(477)

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ПОЛІТИЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЯХ ЕПОХИ ПОСТПРАВДИ

Мелекєсцев Кирило

Стаття базується на аналізі новітньої літератури (наукових статей, авторських блогів) і джерел (повідомлень у соціальних мережах, веб-сайтах ЗМІ) для деталізації використання у діяльності політичних сил, діячів, державних органів влади історії для підтримки тих чи інших дій у зовнішній політиці. Методика статті, пов'язана з дослідженням джерел з мережі Інтернет, базується на сучасних реаліях так званої «епохи постправди», у якій емоційність того чи іншого повідомлення та його відповідність світогляду споживачів більшою мірою сприяють довірі, ніж кореляція повідомлення з фактичною інформацією. Для «політики постправди» характерне домінування коротких, чітких повідомлень, що зможе легко запам'ятати читач, який вимушений сприймати велику кількість різноманітної інформації кожного дня. Хоча здебільшого до такої політики зараховують сучасні «брехливі новини» та неправдиві висловлювання державних діячів, проте наведені в статті приклади демонструють, що для Східної Європи особливо характерна орієнтація на історичні ретроспективи як підґрунтя для виправдання сучасних політичних рішень. Через це для впровадження державної політики та оформлення свого публічного іміджу суб'єкти політичної діяльності активно використовують соціальні мережі, такі як Twitter. На прикладах заяв державних діячів України, Польщі та Москви розкрита багатостороння маніпуляція різноманітними фактами історії України (зокрема з їхнім викривленням) для підтвердження провідних наративів як в очах власного населення, так і задля вимагання компенсації з боку інших сторін. Останнє визначено як особливо перспективний напрям історичних маніпуляцій, що відрізняється від застарілої кремлівської практики фальсифікації та заперечень, проте ризикує розіграти й польсько-українські неузгодження у разі відсутності єдиної позиції.

Ключові слова: постправда, політика пам'яті, міжнародні відносини, історія України, українофобія.

Нинішня редакція словника Lexico Оксфордського університету визначає «постправдивими» такі явища, «що стосуються або позначають обставини, за яких об'єктивні факти менше впливають на формування громадської думки, ніж заклики до емоцій та особистої віри» [25]. Хоча концепт зазнав критики, адже передусім надає нової назви старим методам пропаганди, варто зазначити, що умови сьогодення створюють якісно новий контекст для діяльності пропаган-